

Med mlajšimi močmi pa zopet nekaj vre, mislim, da na korist poeziji.“

„Kaj sodiš ti sam o svojih pesmih?“

„Kar se mene tiče, mi je žal za mnogo pesem, ki sem jo poslal v svet. Nonum prematur in annūm, ali vsaj in mensem, ali vsaj nonam in hebdomadam. Kar človeka razvname, mora tri noči dobro prespati, in če naslednji dan še gori, potem šele naj užiga plamen naprej. ‚Glejte, da Vam kdaj ne bo žal, kar napišete!‘ me je opomnil v semenišču moj spiritual dr. Frančišek Ušeničnik. Poslušal sem ga. V moralnem oziru — in le to je mislil on — sodim, mi ni treba biti žal, kar sem napisal, pač pa v umetniškem oziru. ‚A kaj toš žaloval!‘ me je zavrnil Finžgar: ‚Tako se vzgajamo vsi: Errando discimus.‘ To je dobro, da je to starodavno geslo še vedno v veljavi. Vendar bi se človek že rad nehal učiti, to se pravi, motiti.“

„Ali sedaj literarno kaj delaš?“

„Vedno pomalem, ker me ljubezen do umetnosti k temu priganja. Za kako večje ali boljše delo pa je treba miru, mnogo miru. Vsak umotvor zahteva svoj mir, brez miru ni pravega umotvora. A tega miru pogostokrat nimam. Ne mislim na notranji mir, ampak na vnanji mir, na mir pred mnogovrstnimi opravki, ki človeku jemlje in razkosavajo čas in voljo. Tako sem rabil celo leto in še več, da sem napisal ‚Mater Gaudioso‘, ki jo hranim še v rokopisu. Rad bi videl, da zagleda prej beli dan na Ljudskem odru, kakor v Ljudski knjižnici. Morda se mi ta up izpolni?“

V prihodnjih časih, če mi volja višjih zagotovi vsakdanji kruh, bo moje literarno delo: v leposlovni obliki izraziti one večnolepe in visoke misli, ki nam jih je ukresal dr. Aleš Ušeničnik v svojih znanstvenih člankih zadnja leta, preden se je Obzornik z visokega mesta umaknil modernemu Času. Te misli so postale last moje duše, in le želim, da pride čas, ko jih izročim preoblečene naši javnosti. Pripravljam tudi že rokopis novih pesmi, ki naj bi kot zbirka ‚Z belimi jadri‘ pojedrale med svet, a ne še kmalu.“

„Kdaj delaš svoje pesmi?“

„Kadar je: jutro ali večer, dan ali noč, to je vseeno, a silim se ne. V naglici sami ne vidim posebne nadarjenosti. Spominjam se, da je Zupančič na nekem najinem izprehodu čez Rožnik presnavljal in ponavljal tri verze celo uro, preden so mu ugajali. Ko jih je zapisal, so se gladko brali, kakor da so ustvarjeni v enem trenutku. Isto pravi nemška literarna zgodovina tudi o Heineju. O Ketteju pa vem, da je naglo mislil in naglo zlagal. ‚Kette vliiva,‘ se je izrazil o njem rajni Medved, ‚jaz pa klešem. Včasih dvomim, da sem pesnik. Ali sem?‘ me je prašal. ‚Izdaj svoje poezije,‘ sem mu odgovoril, ‚in povedal ti ne bo en sam, ampak vsi, ki te bodo brali, poreko, da si pesnik.‘ — A bodi dovolj o tem in o vsem!“

Bilo se je že močno zmračilo, ko je Sardenko končal. Pred seboj sem videl le še sijaj njegovih oči v beli ploskvi obraza in blede obrise njegovih gest. Ob slovesu se je tam zunaj vihar že pomiril.

Književnost.

Ivan Grafenauer: **Zgodovina novejšega slovenskega slovstva**. II. del. Doba narodnega prebujenja (1848—1868). Ljubljana, 1911. Založila „Katoliška Bukvarna“. VIII+475. Cena vezani K 7.20, nevezani knjigi K 6.—.

Grafenauerjeva slovstvena zgodovina jako lepo napreduje; v juliju t. l. je izšel že II. del, ki obsega najzanimivejšo dobo našega slovstva, doba narodnega prebujenja ali t. zv. Bleiweisovo dobo (1848—1868). Dočim se prejšnja doba (glej Grafenauer I. del!) more ponašati z enim samim talentom — seveda je to Prešeren! — in z enim samim slovstvenim glasilom, skromno „Kranjsko Čbelico“, ima Bleiweisova doba celo vrsto talentov, če ne vseh prve, pa vsaj mnogo druge vrste, in cel kup slovstvenih glasil.

Naša knjiga nam priča, da je g. pisatelj z občudovanja vredno vztrajnostjo uporabil vse slovstvene vire prve vrste, kjer pa je (kakor v „Novicah“) časih dovolj tudi neprebavljive navlake vpošteval, kakor kažejo opazke pod črto, tudi vse količkaj važne reči druge vrste za to dobo (Apih, Slovenci in 1848. leto, Bleiweisov Zbornik i. dr. i. dr.) in da neustrašeno povsod izreka tudi svojo sodbo. Naloga kritike je preiskovati, kako

je pisatelj obdelal vso veliko snov in pa, če je njegova sodba, ki jo izreka, pravična. — Predvsem opažamo, da oba doslej izdana dela slovstvene zgodovine tesno veže ena vodilna misel: Prešeren je središče slovstva ne le v svoji dobi, ampak je princip slovstvenega napredka tudi v Bleiweisovi dobi in tisto nevidno, duševno središče, okrog katerega se suče ves literarni boj te dobe. To vodilno misel mora imeti pred očmi vsak, kdor hoče umevati knjigo našega avtorja. In res vidimo tudi v drugih slovstvih slične pojave. V tistih stoletjih, v katerih so Italijani zanemarjali študij Danteja, je njih slovstvo nazadovalo, bilo je brez idej in tudi v zunanji obliki brez umerjenosti, (v 15. in 17. stoletju); nasprotno pa, kadar so se zopet vrnili k njemu, se je slovstvo iznova poživilo (v 16. in 18. stoletju).

Kako je gospod pisatelj vso ogromno snov razporedil? Vsa knjiga se deli nekako v štiri poglavitne dele, in sicer nam riše najprej kulturno in politično ozadje te dobe, potem časopisje tiste dobe, dalje nje literarne boje in slednjič posamezne pisatelje dobe. Najvažnejši del, ki je spisan tudi s potrebnim temperamentom, je tretji, str. 81—146, kjer pisatelj govori

o boju za svobodo kritike in svobodo snovi v lep-slovnih izdelkih, ki se je bojeval v tej dobi. Ako hočeš knjigo prijetneje uživati, prični morda kar s tretjim delom, z literarnimi boji, tako prideš nemudoma „in medias res“ in se seznaniš takoj z idejami, ki so razburjale to dobo, kakor tudi spoznaš osebno stališče Grafenauerjevo, s katerega presoja ves ta literarni boj, kar je tudi zelo zanimivo in pri čitanju knjige potrebno vedeti. — Seveda, kdor hoče kakšen boj dobro opisati, nas mora seznaniti tudi s terenom, kjer se je vršil, in kakšno je bilo ozadje in kolikšne so bile množice, ki so se udeleževale boja. In tako torej nam tudi naš literarni historik slika najprej v prvem oddelku kulturno in politično ozadje te dobe str. 1—31: predmarčno Avstrijo, dogodke leta 1848., „pomlad narodov“, in koj zatem nastopivši absolutizem, dobo „Bahovih huzarjev“, ter porajanje, rojstvo naše ustave (1860—1867). Nas v tem odstavku predvsem zanima, da izvemo, koliko je bilo v tej dobi (1848—1868) zavednih Slovencev, ki so se udeleževali, vsaj s čitanjem, literarnih bojev. Pred l. 1848. je bil krog zavednih narodnjakov skrajno majhen; kmetsko ljudstvo — še v trdi tlaki — je v celoti še spalo, dijaštvo se izvečine v šoli še ni zavedalo svoje narodnosti, edino duhovščina („in še ta ne vsa“, str. 3) je z nekaj meščani in doktorji tvorila slovensko izobraženstvo; po l. 1848. se je pa začelo veselo prebujanje: kmet, osvobojen tlake, je začel prosteje dihati in segati tudi po duševni hrani, čitajoč „Novice“ (nekako $\frac{1}{4}$ naročnikov je bila kmetskega stanu, str. 11), Slomškove „Drobtinice“ in knjige „Društva sv. Mohorja“; prebujati se je začelo tudi dijaštvo (str. 21), ki je z mladimi duhovniki nosilo narodno zavest med ljudstvo; kajti z l. 1849. je dobila tudi slovenščina kot učni predmet svoje mesto (dasi zelo skromno) med drugimi predmeti gimnazije. Najbolj so budila narodno zavest razna društva, predvsem čitalnice, o katerih govori gospod pisatelj str. 21 nsl., dobro poudarjajoč njih dobre, a ne zamolčujoč njih slabih strani. To so bili torej gledalci literarnega boja: zelo majhen del kmetskega ljudstva, dijaštvo, duhovništvo in pičlo število meščanstva in uradništva. In kako, zakaj, kdaj so se ti gledalci razdelili v dva sovražna tabora? O tem govori, kakor rečeno, tretji del; a še prej imamo drugi del, v katerem razpravlja avtor o časopisju in književnih društvih te dobe, str. 38—81. Časopisi tega razdobja so kakor nekakšni topovi, ki so iz njih streljali „stari“ in „mladi“ drug proti drugemu. Največji top v vsej tisti dobi, nekakšna „kacijanerica“, so bile „Novice“, ki jih je nabijal in prožil Bleiweis; pomagala mu je „Zgodnja Danica“ Jeranova; nasprotniki, „mladi“, niso imeli tako močnega orožja in še tisto, kar so ga imeli, je kmalu utihnilo: najprej so streljali iz „Slovenije“, ko je ta utihnila čez pol-drugo leto (1848, 1849), jim je služil kot orožje „Ljublj. Časnik“, potem nekoliko Navratilov „Vedež“, dalje je bila čvrst topič Janežičeva „Slovenska Bčela“, ki je pa prenehala že l. 1853.; šele l. 1858. so si „mladi“ vtili nov topič, ki je izvrstno deloval in so ga oskrbovali z izbornim strelivom sami „mladi“, in A. Janežič ga je previdno vodil in obračal v sovražnika, in sicer iz Celovca doli proti Ljubljani, bil je to „Slovenski Glasnik“ (1858—1868), ki je bil v začetku pogumen in glasán, ki je pa tiše in tiše grmel in nazadnje tudi on utihnil — zaradi pomanjkanja

naročnikov. Tako je izmed vseh časopisov tiste dobe ostal končno na bojišču edino Bleiweisov, namreč „Novice“, z „Zg. Danico“. Je li bilo vse drugo zdaj premagano, mrtvo? In zakaj je pravzaprav šlo v tistem literarnem boju? O vsem tem govori, kakor sem že rekel, tretji del, ki nosi napis: Literarni boji (str. 81—146), najživahnejši odstavek.

Lepo pregledno nam avtor pripoveduje, da je šlo najprej za čisto nedolžno stvarico, namreč za oblike -iga, -ima itd., ki so jih zagovarjale „Novice“ (in „Zg. Danica“), dočim so „mladi“ zagovarjali oblike -ega, -ema itd.; a kmalu se je boj poostiril: nastalo je vprašanje, če naj se tudi mlado slov. slovstvo kaj kritikuje in kako, naj se li samo hvali, ali tudi graja, kar je graje vrednega? „Novice“ so sicer bile za kritiko, toda pod pogojem, da kritika Koseskega samo slavi, in sicer crescendo; „mladi“ pa so se lotili tudi Koseskega. Prvo obširnejšo kritiko dotedanjega slov. slovstva je prinesel „Ljublj. Časnik“ 1850 izpod peresa Jan. Trdine (Grafenauer, str. 89 nsl.), kar je že izzvalo odpor pri „Novicah“; l. 1858. je spisal Levstik svojo slovečo razpravo „Napake“, katerih skrita ost je bila obrnjena zoper jezikobrodstvo Koseskega; pa čudno! to razpravo „mladega“ Levstika je prineslo glasilo „starih“, „Novice“! Tako je enkrat ta top razdiral svojo lastno trdnjavo. Zato je pa tem hujše grmel, ko je spoznal svojo zmoto. Bleiweisu je pomagal zlasti duhovnik P. Hicinger. Odgovarjali so v „Glasniku“ Cegnar, Levstik in nazadnje, 1867 in 1868, Stritar. Kako se je končal boj za tidve točki, je vsakemu znano: zmagale so oblike na -ega, -ema itd., in zmagalo je tudi prepričanje, da ima Koseski kot pesnik samo relativno vrednost, t. j. samo za svojo dobo, ne pa za vse čase. Toda šlo je — bolj ali manj prikrito — še za tretjo in najvažnejšo točko, za snov, ali s tedanjim izrazom: je li Prešernova poezija „kvantarska“? so li res njegove pesmi samo „zaljubljene berklarije“? (Str. 139.) „Stari“ so bili odločno prepričani, da te vrste poezija mladini škoduje, odtod tudi tisti usodepolni korak proti Levstikovim poezijam l. 1854. Proti „stari“ so se oglasili v tej točki M. Majar v „Slovenski Bčeli“ 1850, Jan. Trdina v omenjenem „Pretresu“, Gregor Krek (kot šestošolec) v „Novicah“ (!) 1858, slednjic Jurčič in Stritar v „Slov. Glasniku“ 1866, oziroma 1868. Se li je ta boj dobojeval? Naš avtor pravi da ne in da je bilo treba še „Dun. Zvona“, preden so se učistili pojmi v tej zadevi, a da še zdaj nismo v tem oziru enih misli. Prof. Grafenauer zove mišljenje „starih“ (izvečine so bili sami duhovniki: gim. katehet Ant. Globočnik, prof. bogosl. Andr. Zamejcek, urednik „Zg. Danice“ L. Jeran i. dr.) slovstveno priderijo. Teh-le deset strani (137—146) obravnava sploh najkočljivejšo stvar cele knjige; in sploh smo s tem dospeli tudi do vrhunca knjige, odkoder imamo razgled po vsej knjigi nazaj in pa tudi naprej. In kakor trudni potnik počiva na vrhu klanca, tako hočemo tudi mi, vendar tako, da porabimo ta časek za iskren pogovor s pisateljem samim.

V teh-le petero točkah se namreč ne strinjamo popolnoma s pisateljem: Prvič z njegovim estetskim stališčem. Res je sicer, da izkuša duhovnike, sodnike Prešernove, Levstikove in Jenkove ljubezenske poezije, opravičevati (z nezavednim janzenizmom in pa splošnim prepričanjem našega ljudstva), in v tem oziru je menda doslej edini, ki jih ni kar brezpogojno obsodil, vendar

pa se nam zdi, da jih obsoja še vse pretrdo, ako jim očita, da „niso mogli ločiti moralne kakovosti umazanega pisaštva nemške ‚Schundliterature‘ od one — Prešernovih poezij“ (str. 138). Temu nasproti trdim to-le: od gospodov, ki so s pokojnim L. Jeranom precej občevali, vem, da je rajnik Prešerna zelo visoko čislal in ga v prijateljskih pogovorih rad citiral; kar je torej pisal proti Prešernu, je storil vse, ker se je bal, da se ne bi pohujšala mladina; bojeval se je torej proti njemu le z verskega stališča, ne pa še s slovstvenega. Mi naj mu pa to tako zamerimo? Slikar Jan. Wolf je bil gotovo liberalnega mišljenja; in vendar, kako pazno je nadziral štivo svoje hčerke! (Primerjaj: Steska, Slikar Jan. Wolf, str. 46.) Da niso ločili „Schundliterature“ od dobre, čiste? Goethejev „Leiden des jungen Werther“ gotovo ni Schundliteratura, in vendar koliko zla je povzročil med nemško mladino skozi nekaj desetletij! Dokazano je, da so mladi ljudje po čitanju Wertherja izvršili samomore. In ko je Napoleon, ki je bil osebno velik občudovalec Goethejev, zapazil na ladji, potujoč v Egipt, v rokah svojega nečaka omenjeno nemško knjigo, mu jo je jezno iztrgal iz rok in vrgel v morje. Ali je bila to tudi samo priderija? In če g. pisatelj išče vzroka pretirani občutljivosti v tem, da so „stari“ smatrali leposlovje za namenjeno zgolj mladini (str. 138 nsl.), ne bi smel pozabiti, da dejanski baš mladina vse bere in ne vselej z „očmi lepote željnimi“ in da so se v tistih časih pisatelji res predvsem obračali na mladino, kajti posebno mladinsko slovstvo se je pričelo pri nas gojiti šele v poslednjih letih; in po mojih mislih bi moral estet tudi kot pedagog motriti slovstvo, česar — kakor sklepam iz str. 146 — tudi prof. Grafenauer ne zanika. In da niso spoznali „stari“ vse velikosti Prešernove, tiči en vzrok tudi v tem, da so mu bili še preblizu in so poznali osebne slabosti njegove; kajti to vidimo pri vseh velikih možeh, da tem bolj raste njih slava, čim dalje so nam po času. Če vse to premislimo, bomo „stare“ pač mileje sodili. In tudi to moramo vpoštevati, da se estetsko obzorje slov. duhovščine pravtako razvija, kakor pri drugih smrtnih ljudeh; res je v tej dobi „strah obšel“ mnoge izmed „starih“, če so le čuli besedo „roman“ (str. 145), a pojmi so se tudi „tem ljudem“ sčistili: Mohorjeva družba na primer bo letos izdala roman „Deseti brat“, in „Dom in Svet“ prinaša romane Finžgarjeve. Tout comprendre c'est tout pardonner! Najbolj pa me je osupnil stavek (str. 137): „Pa saj je bila tem sodnikom ljubezen že sama na sebi (od avtorja podčrtano!) pregreha, ločitve med čisto in nečisto ljubeznijo skoroda niso poznali in kolikor so jo poznali, so jo smatrali za potrebno — zlo!“ Prvi del stavka ni kar nič dokazan; ali naj so bili oni duhovniki res tako nevarni v svoji stroki, zlasti v morali? Od nekdanje uči katoliška Cerkev, da so nam strasti dane od Stvarnika zato, da nas podpirajo v stremljenju po kreposti in so torej dobre in koristne, če jih vodi pamet. In ločitve med čisto in nečisto ljubeznijo da niso poznali? Ta trditev je pač prenačljiva! Prehuda, prestrupena je slednjica opazka (str. 137, op. 4), da taki rigoristi še danes niso izumrli med kranjsko duhovščino, ker je — že v 20. stoletju — v nekem nabožnem listu (v Bogoljubu?) neimenovan pisec hvalil kitajske razmere kot vzorne zato, ker se mož in žena prvič vidita šele tik pred — poroko. To je pač tako osamljeno stališče, da ni

vredno resnega uvaževanja. Bolje bi bilo, po mojih mislih, ako bi take hitre opazke v znanstvenih delih izostale, ker kažejo nekakšno animoznost zoper cel stan. In to nas vodi k drugi točki, v kateri se z gospodom pisateljem ne vjemamo.

Zdi se nam namreč, da ima avtor že kar a priori predsodke zoper „stare“, dasi bi kot historik moral biti objektivni in nad strankami; zlasti glavna oseba te dobe, Bleiweis, se nam zdi, da je naslikan sivo v sivem. V resnici, zame je to največja novost v tej knjigi, da čitam stran za stranjo o podlosti, neznačajnosti, zlobnosti, skoposti, hinavščini, lažnivosti, nepoštenosti in nedoslednosti Bleiweisovi. Kako je to mogoče? O njegovi 70letnici, leta 1878., ga je ves narod proslavljal kot „očeta domovine“, vsa narodna društva so se mu poklanjala, Jurčič in Kersnik sta spisala igro „Berite Novice!“ njemu v čast, in v šolah je še nekaj let po njegovi smrti slovelo Bleiweisovo geslo: Vse za vero, dom, cesarja? In danes, 30 let po smrti njegovi, taka sodba in obsodba? Ali je to mogoče? Da so se vrstniki tako motili? Da je najnovejšo zgodovino mogoče tako potvoriti? Človek bi nehoté, ko gleda v knjigi ta značaj, vzkliknil, kakor škof Remigij kralju Klodviku: „Sežgi, kar si doslej molil!“ G. pisatelj pravi sicer, da se „brez spoznanja Bleiweisove nepoštenosti in nedoslednosti“ ta doba ne more razumevati (str. 109), a jaz te nujnosti ne uvidevam. Da je bil res taka coklja za našo književnost? In da res ni bil sposoben za voditelja naroda (str. 83). To trditev bo vsekakor treba revidirati po virih. V enem slučaju, menim, že sam morem omiliti očitane nedoslednosti na Bleiweisu, tisto namreč, kar piše Grafenauer na str. 105. Bleiweis je dosledno hvalil Koseskega; l. 1858. je v „Novice“ sprejel Levstikove „Napake“, ker ni čutil ostrine, naperjene proti svojemu ljubljencu (na kar me g. pisatelj sam opozarja str. 104); čez nekaj časa jo je pa zapazil: ali je pa nedoslednost, ako potem pregovori — čeprav pri „črni kavi“ — Hicingerja, naj zgrabi Levstika? Bleiweis pač ni bil estet, a kaj je mogel za to? Bil je pa dober politik, ki je čolnič slovenske politike varno vodil, bil je središče narodnega življenja, kar je vendar bilo v prospah tudi slovstvu. Tako se nekako godi Bleiweisu kakor antičnemu Ciceronu: starodavniki so ga zvali pater patriae, a nekaj desetletij sem ga razdirajoča kritika slika kot političnega pustolovca in neznačajneža. Kjer je mnogo luči, je seveda tudi mnogo sence. Brez dvoma so bili tudi „mladi“ v marsičem krivi, da je literarni boj dobil tako ostrino, saj tudi prijatelji očitajo n. pr. Levstiku „brezkrajno trmo in svojeglavnost“ (str. 354), in v enem slučaju, tudi dr. J. Lokar, Bl. Zbornik, str. 140, je Levstik Bleiweisu gotovo delal krivico. Zoper očitek skoposti govori n. pr. Bleiweisov Zbornik str. L. II., dr. Jos. Tomišek.

Naj še kratko omenimo ostale tri točke, v katerih se ne skladamo z g. avtorjem. Čeprav smo vsi navdušeni za obmejne Slovence, zlasti za tužni Korotan, vendar se nam zdi, da stoji g. pisatelj preveč na Koroškem stališču; saj smo iz srca veseli, da nam je baš Korotan dal našega največjega literarnega historika, ki ima priliko, pokazati vse zasluge Korošcev za slov. slovstvo, a lokalni patriotizem preveč sili na dan tam (str. 55), kjer primerja Janežičevo „Slov. Bčelo“ z „Novicami“: „Zdravi, veseli idealizem pa, ki nam veje nasproti iz vsake vrstice, in iskrena, gorka lju-

bezen do slovenščine... tako neskončno bolj prija človeku kot ona suhoparna, starikava razumnost vsega, pri čemer je imel vodstvo Bleiweis, kjer človek le prečesto pogreša gorkega srca... Aj, sta bila pač drugačna človeka mladi organizator Andrej Einspieler in mladeniški učitelj A. Janežič tam v ogroženi Koroški." Ta pristranost, menimo, nekoliko zatemnjuje pisatelju pogled na dejanske razmere v Kranjski. Ali ni v tem oziru preveč vplival nanj Žigon, čigar vpliv se kaže celo v slogu našega avtorja. — Dasiravno g. pisatelj z veliko natančnostjo išče od vseh strani virov za svoja izvajanja, bi vendarle pripomnili, da rabi na nekaterih mestih preveč enostranske priče, tako n. pr. tam, kjer govori o postanku liberalizma na Slovenskem in razdora med „starimi“ in „mladimi“ (str. 26 nsl.), navaja dr. Iv. Prijatelja in dr. Lončarja; a da se resnica prav spozna, bi bilo dobro primerjati tudi precej obširni spis † Jos. Benkoviča v „Slovencu“ iz l. 1891., pod naslovom „Kdo seje prepír“. Tudi glede razlage besede liberalizem (ib.) se ne strinjам povsem; kajti to ime je dotična kulturna struja dobila na Francoskem že okrog l. 1800., a posamezniki se pri nas morda še niso popolnoma zavedali, kam meri in kako daleč sega. Tudi je morda res, da je v naši starejši generaciji kateri zato postal liberalce, ker je duhovščina tako grozljivo nastopala v polemiki Levstik—Hicinger, vendar izražajo v op. 2 (str. 27) navedene besede škofa Pogačarja preozko obzorje, ako naj bi bile „neprijetnosti“ kranjske duhovščine v slovstvenih rečeh vzrok, da je vera v nevarnosti; liberalizem je takrat zmoglavno korakal od zapada po vsej Evropi in tudi tja, kjer se duhovščina čisto nič ni vtikala v slovstvene reči. — A kar bi marsikaterega bralca utegnilo najbolj motiti v naši knjigi, je petič način pripovedovanja o teh liberalnih bojih, raba pretiranih, hiperboličnih izrazov, neka posebna razdraženost, s katero spremlja vse delovanje nekaterih „starih“, kakor zlasti Bleiweisa in Hicingerja. Samo nekatere zglede naj tukaj navedem: Bleiweisovo širokoustenje, pg. 12, op. 2; Bl. je odgovoril z grobstvo... pg. 14, op. 2; to svojo laž je Bl. podčrtal, ib.; kar z loparjem je udaril Bl., pg. 87; kar s kolom plane Bl. po stranki, pg. 88; strastnost očita njim, a je sam (sc. Bl.) — sirov; nazadnje jo dobi (od Bl.) po glavi še dobri... Janežič, ib.; človek se mora čuditi prikriti zlobnosti kritikovi, pg. 94; „Šolski Prijatelj“ jih je dobil nazaj (od Bl.) s kolom prav po rokovnjaško, pg. 96; Hicingerjev pamflet... v katerem ni nič stvarnega, sama gola ošabna oblastnost brez kraja in konca... zgolj sovražno zabavljanje... to je bil sirov, zahrbtn napad..., pg. 101; to je — laž! pg. 110 op. 2 itd. Bolje bo za knjigo, ako v bodoče g. pisatelj take in enake izraze nekoliko omili; saj je boj že minil, čemu bi se torej mi razburjali? Ko je pred Trojo na obeh straneh boj le preveč hrumel, je modri Zevs razgrnil plašč noči čez bojevnike in s tem prekinil boj in ta prekinjeni boj zove Homer *κόλος μάχη*; naj tudi prof. Grafenauer raje kakor stari Zevs kar mogoče okrajša boj, nego da bi sam s kolom mahal.

Vsi ti očitki pa zadevajo le bolj prvo, manjšo polovico knjige in jih je treba zapisati le bolj na rovaš pisateljevega temperamenta, tudi ne kvarijo nič bistva slovstvene zgodovine kot take; vsej drugi, ogromno večji polovici knjige pa, ki obsega življenje

in dela pisateljev te dobe (str. 147—473), kritika ne bo mogla do živega, ampak jo bo morala sprejeti le s pohvalo. Vso to veliko snov je g. pisatelj obdelal tako, da govori najprej (str. 147—205) o starejšem pisateljskem rodu te dobe (Bleiweis, L. Jeran, Fr. Svetličič, M. Vilhar, Ant. Žakelj, Koseski itd., potem o začetnikih novega časa: L. Toman, Josipina Urbančič, Razlag, Fr. Cegnar, Mat. Valjavec, L. Svetec Jan. Trdina, Dav. Trstenjak, Ant. Janežič (str. 206 do 271), poseben odstavek (skoro sto strani!) zavzema Fr. Levstik z razdobji: mladostna in dijaška leta, domači učitelj, leta bede, skriptor (272—368), nato pride Simon Jenko (str. 369—404) in mlajši rod Fr. Erjavec, Val. Mandelc, Val. Zarnik, Jan. Mencinger, J. Kosmač, Fr. Zakrajšek, Val. Slemenik, Ant. Zupančič, Andrejčkov Jože, in pesniki: A. Umek, Gr. Krek, Jan. Bilc, dekan Iv. Vesel, Frankolski in R. Silvester (stran 404—465). Vrstijo se v dolgi vrsti znana, draga nam imena z drugimi že nekoliko pozabljenimi, nobena važnejša osebnost ni izpuščena in pri vsaki izvemo vse, kar tvori jedro nje delovanja. V tem oddelku stoji Grafenauerjeva knjiga na vrhuncu znanstvenega dela in tudi stilistično se čita kakor zanimiva povest, tako da ima bralec pravi užitek. G. pisatelj združuje tukaj spretno vse metode literarne historije; najprej bio- in bibliografično metodo, katero edino je uporabljal J. Marn v Jezičniku in skoro edino dr. Josip Glaser v Zgodovini slov. slovstva; odtod natančni podatki o življenju in delu posameznih pisateljev; a kjer so drugi nehali, je za našega g. pisatelja šele začetek, kajti s temeljito komparativno metodo izkuša pri vseh važnejših zastopnikih te dobe dognati vplive, ki so nanje delovali, kar zahteva obsežno znanje tujih slovstev, zlasti nemškega; večinoma je moral tu orati ledino, ker nam še zelo manjka potrebnih monografij, ki se bodo polagoma seveda jele pisati. Dočim pa se mnogi literarni historiki omejujejo na to (komparativno) metodo, je šel naš avtor še dalje: z dragoceno estetsko metodo nam podaja pri vseh odličnejših pisateljih natančno analizo vsebine njih del (epov, romanov, novel itd.) ter njih estetsko oceno; že sama ta analiza ga je stala ogromno truda, a baš ti odstavki so posebno mikavni in bodo mnogim čitateljem prinesle čisto nove stvari. Prav te metode se literarni historiki najbolj izogibajo, dasi najgloblje odkriva vrline pisatelja ali pesnika in je torej najvažnejša. In slednjič uporablja g. profesor še četrto metodo, evlucijsko bi jo jaz imenoval: na posameznih možeh nam namreč lepo kaže, kako se je širilo njih duševno obzorje in kdaj je doseglo vrhunec; razkazuje nam, kako ta ali oni pisec v začetku obvladuje le zunanji dogodek, snov, a sčasoma, ker se vedno uči, se začne poglobljati in pričinja risati značaje svojih oseb; vsled evlucijske metode zasledujemo z našim avtorjem pričetke in daljnji razvoj eposa, novele, povesti, romana in tudi znanstvene proze (466—475) v našem slovstvu. Jako lepo vidiš uporabljene vse te metode — da ne govorim o drugih možeh — pri pisatelju J. Mencingerju; kako zanimiva n. pr. je analiza njegovega Abadona (str. 442 nsl.)! Tu vidimo, kako duhoviti pisatelj kritikuje slabosti slovenskega rodu, obenem pa kaže tudi pot, po kateri dospemo do boljših časov: pota pozitivnega krščanstva, krščanstva dela in ljubezni, in da se ne vdajajmo pesimizmu, ampak pošteno delajmo za narod. In s kakšno globoko mislijo za-

ključuje Mencinger svoj roman! Citira namreč sve- tega Avgušтина Confessiones Surgunt: indocti et caelum rapiunt; et nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce, ubi volutamur? (Str. 450). Človek nehoti vzklíkne ob tej analizi: Ko bi vendar vsi Slovenci sprejeli program tega staroste slovenskih pisateljev!

Tiskovnih napak nisem zapazil mnogo in kar jih je, jih čitatelj izvečine lahko sam popravi; tako n. pr. str. 8 spodaj: 26. avgusta mesto aprila; str. 11 v sredi: M. Mayer l. 1844, mesto 1848; str. 17 spodaj: 2. in 4. maja 1848 mesto 1841.

Ako literarni historik obravnava vsakega važ- nejšega pisatelja tako vsestransko kakor profesor Grafenauer, potem ni čuda, da nastanejo časih kar lepo zaokrožene monografije v knjigi, in da ne po- grešamo nič bistvenega več na slikah mož, ki jih gle- damo v tem delu in temeljito spoznavamo. In ako bo g. pisatelj v bodoče odvrnil vse, kar bi utegnilo kaliti naše veselje nad njegovo slovstveno sgodovino, potem iz srca želimo: naj Katoliška Bukvarna izda tudi še III. in IV. del!

Dr. J. Debevec

Glasba.

Novi Akordi. Tretja številka „N. A.“ je pri- nesla pet skladb, in sicer eno za klavir, dva zbor a in dva samospeva s klavirjem.

St. Premrlova sonatina za klavir je menda prva skladba te vrste v naši glasbeni literaturi. Zlo- žena je v obliki klasičnih in drugih sonatin; preprosta v dikciji, a vseskozi živahna in naravno se razvija- joča. Za izvajanje primeroma lahko skladbo bi pri- poročal zlasti naši mladini. — Dr. Gojmir Krekov mešani zbor „Blagor jim“ je kontrapunktična skladba *zar' éξοχην*. Gospod skladatelj jo imenuje štiriglasno invencijo, kar je pravzaprav — v širjem pomenu — vsaka skladba, a se je to ime od J. S. Bachovih časov dalje udomačilo zlasti za prosto fugirane bodisi instrumentalne bodisi vokalne skladbe. Dr. Krekov zbor je poln življenja, gorak v izrazu, mogočen v učinku, kljub kolikortoliko strogi obliki vendar gladko in neprisiljeno tekoč, bogat v harmonijah, odličen modern komad, ki mu bodo — notabene! — kos le najboljši zbori. — Jako lep je O. Devov večinoma homofoničen moški zbor „Kvišku plava“ s semtertija prav izrazitimi in občutenimi melodijami. Če pa ni zbor za drugi bas pisan nekoliko prenizko, naj po- vedo basisti! — S. Šantlova „Narodna“ se drži narodnega tona v melodiji in spremljanju in je kar moč lahka pesmica. — Vseskozi moderno opremljena in morda še preveč nališpana pa je Ž. Polasčkova narodna „Da sem jaz ptičica“. Upam pa, da bo pesem, pevana z občutkom in istotako spremljana na klavirju, prav ugodno učinkovala. Malo trda se mi zdi zveza med nonakordom

Vsebina književne priloge je sledeča: Fran Gerbič: Nekoliko podatkov o ustanovitvi slovenske opere pri „Dramatičnem društvu v Ljubljani“. Črtica iz mojega življenja. — Janko Žirovnik: Nekaj zgo- dovine „Žirovnikovega zbor“ v Št. Vidu nad Ljub- ljano. — Marko Bajuk: Nekaj opazk k četrtemu zvezku Žirovnikovih „Narodnih pesmi“. — Gledišče: Dr. Ernst Krajanski: Josip Hatze: „Povratak“. — Koncerti. — Glasbena društva. — Slovenski glas- beni svet. — Naše skladbe. — Izta tujih odrov. — Odmevi iz koncertne dvorane. — S knjižne mize in

iz glasbene mape. — Umetnikov življenje in strem- ljenje. — Péle mèle. — Listnica uredništva.

Četrto številko „N. A.“ je posvetil gospod urednik dr. Gojmir Krek „Glasbeni Matici“ v Ljubljani. V predgovoru „Številki na pot“ piše, „naj sprejme vrla „Glasbena Matica“ to poklonitev kot malo protidarilo za njen trud pri pospeševanju slo- venske moderne, naj vidi v njej izraz hvaležnosti za njeno delovanje v pretekli sezoni, vkratu pa izraz iskrene želje, naj deluje tudi v bodoče v sedaj in- vaurirani smeri“.

Slavnostno številko uvaja dr. Gojmir Krekov energičen moški zbor „Bratje, v kólo se stopimo!“ z markantnim hromatičnim, za pevske glasove pač malo težkim basovskim motivom:

Lepo je stopnjevanje od osmega do enajstega takta. Tudi srednji, mirnejši stavek v cis-molu oziroma E-duru tvori prav čeden kontrast k prvemu in zadnjemu stavku. Za prve tenore je skladba splošno precej utrudljivo pisana, sklep tega moškega zbor a bo pa zanje naravnost — tortura. — Fr. Gerbičev mešani zbor „Po zimi“ je ljubka, ne težka skladba. Drži se v precejšnji meri narodnega tona, in bo zlasti pri besedlu „saj letos sem te le vesel“ itd. sigurno napravila basistom veliko veselje in tudi sicer v celoti kot taka se bo izkazala kot zelo hvaležna skladba. — Dav. Jenkov mešani zbor „Bogu in rodu“ se mi zdi nekoliko preveč razkosan, a moram vendar priznati, da se je gospod skladatelj hvalevredno držal besedila in se z vso dušo zamislil v življenje bratskega srbskega naroda. Mogočno res- nobne harmonije se družijo z živahno veselimi v lep sklad. — Fr. Ferjančičev mešani zbor „V jutranji zarji“ kaže že precej modern kolorit. Na vsak način lepo dehteča skladba, polna blagoglasja in umerjenosti. — E. Adamičev mešani zbor „Pusto je“ je zložen za pet glasov: sopran, alt, dva tenora in bas. Mojstrsko delo. Adamič ne pride v za- drego pri nobenem besedilu. Tudi tu se mu je izborno prilagodil. Skladba prinaša dosti polifonije, pa tudi nenavadnih, zanimivih harmonij ne majka. Vsa čast! — Gospod Ferdinand Juvanec zaključuje s svo-